

Μακεδονικά

Τόμ. 22, Αρ. 1 (1982)

Ο Καστοριάς μητροπολίτης και όχι επίσκοπος
κατά τον ΙΣΤ' αιώνα

Σωτήριος Λ. Βαρναλίδης

doi: [10.12681/makedonika.536](https://doi.org/10.12681/makedonika.536)

Copyright © 2014, Σωτήριος Λ. Βαρναλίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Βαρναλίδης Σ. Λ. (1982). Ο Καστοριάς μητροπολίτης και όχι επίσκοπος κατά τον ΙΣΤ' αιώνα. *Μακεδονικά*, 22(1), 495–498. <https://doi.org/10.12681/makedonika.536>

Ο ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΚΑΙ ΟΧΙ ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ
ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΣΤ' ΑΙΩΝΑ

Ἀφορμὴν διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ συντόμου τούτου σημειώματος ἐλάβομεν ἐκ τινος παρατηρήσεως περὶ τοῦ τίτλου τοῦ Καστορίας κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα. Συγκεκριμένως, ὁ Β. Ν. Κυριακούδης, εἰς τὴν βιβλιοκρισίαν του ἐπὶ τῆς μελέτης τοῦ Γ. Γούναρη («Οἱ τοιχογραφίες τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τῆς Παναγίας Ρασιώτισσας στὴν Καστοριά», Θεσσαλονίκη 1980), διορθῶν τὸν ἐν λόγῳ συγγραφέα¹ παρατηρεῖ, ὅτι ὁ Καστορίας Μεθόδιος (μέσα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος) ἦτο ἐπίσκοπος καὶ ὄχι μητροπολίτης, καὶ ὅτι ὁ τίτλος τοῦ μητροπολίτου «ἄρχισε νὰ δίνεται στοὺς ἐπισκόπους Καστορίας ἀπὸ τὸ 17ο αἰ. καὶ ἐξῆς»².

Ἡ ἀνωτέρω παρατήρησις τοῦ Β. Κυριακούδου, τὴν ὁποίαν, ὡς φαίνεται, διετύπωσεν οὗτος στριχθεὶς εἰς μόνον τὸ περὶ «Καστορίας» ἄρθρον τοῦ Τ. Γριτσοπούλου³, δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς βεβαιωμένης διατυπωθεῖσα. Διότι, ὡς φαίνεται ἐξ ἐγγράφων τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ὁ Καστορίας φέρεται καὶ ὑπογράφει κατὰ τὸν ἐν λόγῳ αἰῶνα ὡς «μητροπολίτης καὶ πρωτόθρονος», ἡ δὲ Καστορία φέρεται ὡς μητρόπολις ὑπαγομένη εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Ἀχρίδος⁴. Συγκεκριμένως, εἰς τὸν ὑπ' ἀριθμὸν 2751 Κώδικα τῆς Μητροπόλεως

1. Βλ. ὅσα γράφει ὁ Γ. Γούναρης εἰς τὸ προμνημονευθὲν ἔργον του, σ. 23, στ 7.

2. Βλ. «Μακεδονικά» 21 (1981) 435.

3. Κατὰ τὸν Τ. Γριτσόπουλον «ὁ ΙΖ' αἰὼν ἐμφανίζεται μὲν ὡς ἐποχὴ ταραχῆς τινος τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων Καστορίας καὶ πενίας, ἐν τούτοις ἐντὸς τοῦ αἰῶνος τούτου ἡ Καστορία προάγειται εἰς Μητρόπολιν, ἡ ἐξάρτησίς της ὁμοῦ ἀπὸ τῆς Ἀχρίδας δὲν ἔχει διακοπῇ. Κατὰ τὸ ἔτος 1606 ἀπαντᾷ «ἀρχιερεῶν Καστορίας καὶ πρωτόθρονος κυρ-Μητροφάνης» εἰς τὴν ἐπιγραφὴν ἰδρύσεως καὶ ἀγιογραφίσεως τοῦ εἰς τὴν συνοικίαν Οἰκονόμου ναοῦ τῆς Παναγίας. Μετ' αὐτὸν ἀναφέρεται 1621-1622 ἀρχιερεὺς Θεοφύλακτος, ὅστις εἶναι ὁ πρῶτος τοῦ προσωνυμειῖται μητροπολίτης πλέον (ἐπιγραφῇ 1622 ναοῦ Ταξιαρχικῶν συνοικίας Ἁγ. Λουκά), βλ. ἄρθρον «Καστοριά», ἐν «Θρησκευτικῇ καὶ Ἠθικῇ Ἑγκυκλοπαίδειᾳ», τ. 7 (Ἀθῆναι 1965), στήλ. 403. Τὸ αὐτὸ λάθος ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ Μητροπολίτης πρ. Λήμνου Βασίλειος Γ. Ἀτέσης (βλ. Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερα, Ἐν Ἀθῆναις 1975, σ. 112), ὁ ὁποῖος, ὡς φαίνεται, στηρίζεται καὶ οὗτος εἰς τὸ προμνημονευθὲν ἄρθρον τοῦ Τ. Γριτσοπούλου.

4. Περὶ τῆς μητροπόλεως Καστορίας καὶ τῶν ἱεραρχῶν αὐτῆς βλ. μεταξὺ ἄλλων: Michalis Le Quien, Oriens Christianus, τόμ. 2 (Paris 1740, ἀναστατικὴ ἐπανεκδόσις Graz 1958), στήλ. 315-316 καὶ τόμ. 3, στήλ. 1087-1088. H. G e l z e r, Der Patriarchat von Achrida. Geschichte und Urkunden, Leipzig 1902. Τοῦ αὐτοῦ, Der wiederaufgefundene Kodex des hl. Klemens und andere auf den Patriarchat Achrida bezugliche Urkundensammlungen, Leipzig 1903. I v a n S n e g a r o v, Istorija na Ohridskata Arhiepiskopija-Patriaršija, τ. I, Sofija 1924, τ. 2, Sofija 1932, ἰδίως σ. 228 κ.ἐ. Φιλαρέτου Βασιλείου, Μητροπ. Διδυμοτείου, Κώδιξ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Καστορίας..., «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», ἔτ. Κ', 1900, ἀρ. 10, σ. 108-110, ἀρ. 12, σ. 123-125, ἀρ. 13, σ. 140-143. Γερμανοῦ Χρηστίδου, ἀρχμ., Ἡ Μητρόπολις Καστορίας μέχρι τοῦ 1767, «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς» Ε' (1921) 339-348. Τοῦ αὐτοῦ, Αἱ ἐκκλησιαὶ τῆς Καστορίας, «Γρ. ὁ Παλαμᾶς» ΣΤ' (1922) 128-132, 165-176, 277-281, 342-345, 388-392. M a r i n D r i n o v, Několkto dumi za titlite na Kosturskij mitropolit i na někoi drugi grcki vladici v Makedonija, «Periodicesko spisanie na Bălgarskoto Knizovno Družestvo, Srēdec» 27 (1888) 342-343. A. P é c h a y r e, L' archevêché d' Ochrida de 1394 à 1767. A propos d'un ouvrage récent, «Échos d'Orient»

Καστορίας, τὸν ἔτων 1531-1550 (β' μέρος) καὶ 1547-1566 (α' μέρος), τὸν ἀποκείμενον εἰς τὸν Ἀρχιεὶον τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης¹ ὑπάρχουν πλείσται ὅσαι πράξεις μητροπολιτῶν Καστορίας, αἱ ὁποῖαι ἐπιβεβαιώνουν ἀδιαμφισβητήτως, ὅτι ἡ Καστορία ἦτο μητροπολις κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα καὶ ὄχι ἐπισκοπή. Οὕτως, εἰς πρᾶξιν γενομένην κατὰ μῆνα Ἰούλιον τοῦ ἔτους 1532 διαβάζομεν: «προκαθεζομένου τοῦ πανιερωτάτου μητροπολίτου ἡμῶν κυρίου ἀκακίου, ὑπερίμου καὶ πρωτοθρόνου πάσης Βουλγαρίας...»². Ὡσαύτως, εἰς fol. 48^ο τοῦ αὐτοῦ Κώδικος ὑπάρχει κατεστρωμένη πρᾶξις τοῦ Ἀκακίου, ὑπὸ ἡμερομ. «κατὰ μῆνα Μάρτιον ζ', ἰνδ. ια'», ὁ ὁποῖος γράφει: «ἐγὼ ὁ μητροπολίτης Καστορίας ἀκάκιος ἐσύνεξα τοὺς ἐμοὺς ἱερεῖς Καστορίας...»³. Ἐξ ἄλλου, ὡς μητροπολίτην ἀναφέρουν τὸν Καστορίας εἰς ἐγγραφὸν τὸν κατὰ τὴν ἐν λόγῳ περίοδον καὶ οἱ μητροπολίται Βερροίας Νεόφυτος, «Γρεβανινοῦ» Συμεὼν καὶ Σισανίου Μεθόδιος (κατὰ μῆνα Ἰούνιον, ἰνδ. ιαης)⁴.

Ἀλλὰ καὶ ὁ διάδοχος τοῦ Ἀκακίου (1531-1543) Μεθόδιος (1544-1559), τὸν ὁποῖον ὁ Β. Κυριακοῦδης θεωρεῖ ἅπλῶν ἐπίσκοπον καὶ οὐχὶ μητροπολίτην, φέρεται εἰς τὸν Κώδικα Καστορίας, ἀρ. 2751 (α' μέρος), πλειστάκις ὡς μητροπολίτης: «προκαθημένον τοῦ πανιερωτάτου μητροπολίτου Καστορίας καὶ πρωτοθρόνου πάσης Βουλγαρίας καὶ ὑπερίμου (κυρίου) Μεθοδίου...»⁵.

35 (1936) 311-313. Ἀναστασίου Κ. Ὁρλάνδου, Τὰ βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Καστορίας, ἐν «Ἀρχεῖον τῶν Βυζαντινῶν Μνημείων τῆς Ἑλλάδος», τ. Δ', τεύχ. 1-2 (1938). Παντ. Τσαμίση, Ἡ Καστορία καὶ τὰ μνημεῖα τῆς, Ἀθήναι 1949, ἰδίως σ. 66-71. Τάσος Ἀθ. Γριτσόπουλος, Ἐκκλησία Καστορίας, «Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία» 7 (Ἀθήναι 1965), στήλ. 402-424. V. Laurent, Le corpus des sceaux de l'Empire Byzantin, Tome V. 2: L'Eglise, Paris 1965. σ. 327-329. Βασίλειος Γ. Ἀτέσης, Μητροπολίτου πρ. Λήμνου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον, Ἐν Ἀθήναις 1975, σ. 112-114, 316-317. Τοῦ αὐτοῦ, Ἀρχιερεῖς Μητροπόλεων τινῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ ἔτους 1453 μέχρι σήμερον, Καλαμάτα 1978, σ. 56-58. Ἰωάν. Ε. Ἀναστασίου, Βιβλιογραφία τῶν ἐπισκοπικῶν καταλόγων τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Θεσσαλονίκη 1979, σ. 182-183.

1. Σημειωτέον ὅτι τὸν ἀνωτέρω Κώδικα προτιθέμεθα νὰ ἐκδῶσμεν ἐν καιρῷ, ἐνεκα τοῦ πλουσίου ὕλικου τοῦ ὁποῖον περιέχει τόσον διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς μητροπόλεως Καστορίας, ὅσον καὶ διὰ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Ἀχρίδος, μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς ὁποίας ἀσχολοῦμεθα ἀπὸ ἑτῶν.

2. Βλ. fol. 28^ο

3. Βλ. καὶ ἄλλας περιπτώσεις εἰς fol. 51^ο-52^ο, 60^ο, 61^ο, 64^ο (ἐνταῦθα γίνεται λόγος περὶ τοῦ «σκευοφύλακος τῆς μητροπόλεως Καστορίας») κ.ἄ... Πρβλ. H. Gelzer, Der wiederaufgefundene Kodex..., ἔ.ἄ., σ. 82.

4. Βλ. fol. 51^ο-52^ο. Πρβλ. καὶ H. Gelzer, Der wiederaufgefundene Kodex..., ἔ.ἄ., σ. 83, ἀρ. 2. Λανθασμένο πάντως εἶναι ἐνταῦθα τὸ ὄνομα τοῦ Βερροίας, ἥτοι ἀντὶ Νεοφύτου ὁ Gelzer ἔχει Σωφρονίου.

5. Βλ. fol. 9. Πρβλ. H. Gelzer, Der wiederaufgefundene Kodex..., ἔ.ἄ., σ. 84. I. Snegarov, Istorija na Ohridskata Arhiepiskopija-Patriarsija, τ. 2, ἔ.ἄ., σ. 28, ὑποσημ. 1, καὶ σ. 229. Παντ. Τσαμίση, Ἡ Καστορία καὶ τὰ μνημεῖα τῆς, Ἀθήναι 1949, σ. 128, καὶ Γερμανοῦ Χρηστίδου, Αἱ ἐκκλησίαι Καστορίας, ἔ.ἄ., σ. 173. Ἀν. Κ. Ὁρλάνδου, Τὰ βυζαντινὰ μνημεῖα Καστορίας, «Ἀρχεῖον τῶν Βυζαντινῶν Μνημείων τῆς Ἑλλάδος», τ. Δ', τεύχ. 2 (Ἀθήναι 1938) 181.

Τέλος, διὰ τὰ μὴ ἐπεκταθῶμεν περισσότερον, εἰς τὴν Σύνοδον, ἡ ὁποία τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1565 καθήρесе τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάσαφ, τὸν ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως, πλὴν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀχρίδος Παΐσιου, ἔλαβε μέρος μεταξύ ἄλλων καὶ ὁ μητροπολίτης Καστορίας Ἰωάσαφ, ὁ ὁποῖος καὶ υπογράφει τὴν καθαιρέσιν τοῦ Πατριάρχου Ἰωάσαφ ὡς «ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Καστορίας Ἰωάσαφ καὶ πρωτόθρονος πάσης Βουλγαρίας ἐκὼν καὶ ἰδίᾳ χειρὶ υπέγραψα»¹.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω παραθεθεισῶν συγκεκριμένων μαρτυριῶν τίθεται ἐκτὸς ἀμφιβολίας ὅτι ἡ Καστορία, ἡ ὁποία τοῦλάχιστον μέχρι τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1481 γνωρίζομεν ὅτι ἦτο ἐπισκοπή², κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ἀπαντᾷ πλέον ὡς μητρόπολις καὶ ὄχι ὡς ἐπισκοπή, καὶ ἐπομένως ἐπομαινετο αὕτη ὑπὸ μητροπολίτου³.

Τούτων οὕτως ἐχόντων δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, ὅτι ἡ Καστορία ἀπὸ ἐπισκοπὴ πρέπει νὰ προήχθῃ εἰς μητρόπολιν κατὰ τὸ διάστημα μεταξύ τῶν ἐτῶν 1481 καὶ 1531.

Ἡ μητρόπολις Καστορίας παρέμεινε ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς

1. Τὸ ἀντίγραφον τῆς πράξεως τῆς καθαιρέσεως τοῦ Ἰωάσαφ εὐρίσκεται ἐν Biblioteca Apostolica Vaticana, Cod. Vat. Graec. 2174 A, fol. 29. Ἐξεδόθη ὑπὸ Martinus Crusius, *Turcograeciae libri octo*, Basiliae 1584 (Ristampa, Modena 1972), σ. 174, καὶ ἐν τῇ Πατριαρχικῇ Ἱστορίᾳ Κωνσταντινουπόλεως (ΙΣΤ' αἰ.), *Historia Patriarchica Constantinopoleos*, εκδ. Immanuel Bekker, Bonnæ 1849, σ. 181-187 (εἰς τὴν σειράν *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae*). Πρβλ. Michaelis Le Quien, *Oriens Christianus*, τ. II, Parisiis 1740 (ἀναστ. ἐπανέκδοσις, Graz 1958), στήλ. 315. H. G. Helzer, *Der Patriarchat von Achrida*, ἔ.α., σ. 24.

2. Εἰς χειρόγραφον, ἀντίγραφον τὸ ἔτος 1481 ὑπὸ τινος ἱερέως Λαζαρίου, διαβάζομεν «ταπινὸ ἐπισκόπου Ἰωσήφ, Καστωρίας καὶ Μολεΐσκου καὶ Ἀνεσελίτζας, -ταπινὸ ἐπισκόπου Ἰωσήφ. ἐν ἔτει ᾿Ϛπθ' [=1481] φευρουαρίου κδ'...», βλ. Α. Παπαδόπουλου Κερμέως, *Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη*, τ. 3, Ἐν Πετρούπολει 1897, σ. 114, ἀρ. 57. Πρβλ. Α. Ρέζχαγε, *L'archevêché d'Ochrida...*, ἔ.α., σ. 311. I. Snegarov, *Istorija na Ohridskata Arhiepiskopija-Patriarsija*, τ. 2, ἔ.α., σ. 228-229.

Ὡς ἐπίσκοπος ἀναφέρεται ὁ Καστορίας, πρὸ τοῦ 1481, μεταξύ ἄλλων καὶ α') εἰς ἐπιστολὴν τοῦ Μητροπολίτου Ἰωάννου τοῦ Ἀποκαύκου (1150/60-1232/5) (βλ. Νικολάου Β. Τωμαδάκη, Οἱ λόγοι τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου, «Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν», ΚΖ' (1957) 34, ἀρ. 71: «πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Καστορίας κύρι Κωνσταντῖνον καὶ πρωτόθρονον τῆς κατὰ Βουλγαρίαν Συνόδου»), β') εἰς ἐπιγραφὴν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου Καστορίας, τοῦ ἔτους 1384 (βλ. Π. Τσαμίση, Ἡ Καστορία καὶ τὰ μνημεῖα τῆς, Ἀθήναι 1949, σ. 117: «...ἀρχιερατεύοντες δὲ τοῦ πανιερωτάτου ἐπισκόπου κ(υ)ροῦ Γαβριὴλ καὶ πρωτοθρόνου...», βλ. καὶ Γερμανοῦ Χρηστίδου, Αἱ ἐκκλησίαι Καστορίας, ἔ.α., σ. 279, Ἀναστασιου Κ. Ὁρλάνδου, Τὰ βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Καστορίας, ἔ.α., τεύχ. 2, σ. 175), γ') εἰς ἐπιγραφὴν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγίου Ἀλυπίου, τοῦ ἔτους 1420 (βλ. Π. Τσαμίση, Ἡ Καστορία καὶ τὰ μνημεῖα τῆς, ἔ.α., σ. 118, Γερμανοῦ Χρηστίδου, Αἱ ἐκκλησίαι Καστορίας, ἔ.α., σ. 278, Α. Ὁρλάνδου, Τὰ βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Καστορίας, ἔ.α., τεύχ. 2, σ. 175).

3. Οὕτως ὀρθῶς ὁ Γ. Γουὐναρη ἀναφέρει τὸν Μεθόδιον μητροπολίτην Καστορίας καὶ οὐχὶ ἐπίσκοπον εἰς τὴν μελέτην του: Οἱ τοιχογραφίαι τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων καὶ τῆς Παναγίας Ρωσιώτισσας στὴν Καστοριά, Θεσσαλονίκη 1980, σ. 23-24.

*Αχρίδος μέχρι της καταργήσεως της τελευταίας τὸ ἔτος 1765¹, ἐν συνεχείᾳ δὲ ὑπῆχθη, ὁμοῦ μὲ τὰς ἄλλας μητροπόλεις καὶ ἐπισκοπὰς τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος, εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως².

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΣΩΤΗΡΙΟΣ Α. ΒΑΡΝΑΛΙΔΗΣ

Η ΒΕΡΟΙΑ (ΚΑΙ ΟΧΙ ΤΑ ΚΥΘΗΡΑ) ΕΙΝΑΙ Ο ΤΟΠΟΣ ΤΗΣ ΓΕΝΝΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΩΤΤΟΥΝΙΟΥ

1. Δὲν συμφωνῶ μὲ τὸν ἄκρατο τοπικισμό μερικῶν, ποὺ νομίζουν ὅτι ἡ γενέτειρά τους εἶναι... ὁ ὄμφαλὸς τῆς γῆς καὶ τὸ μοναδικὸ φωτῶριο μεγάλων ἀνδρῶν. Ἀλλωστε, πολλὰς φορὲς ὁ τόπος γεννήσεως ἑνὸς σπουδαίου ἀνθρώπου εἶναι συνέπεια ὀρισμένων, τυχαίων συγκυρίων, ὅπως συνέβηκε καὶ στὴν περίπτωση τοῦ Ἰωάννου Κωττούνιου³.

1. Ἐγγραφα περὶ τοῦ θέματος τούτου βλ. μεταξὺ ἄλλων ἐν Ἀ' ν θ. Ἀ λ ε ξ ο ὗ δ η, Μητροπ. Βελεγράδων, Σύντομος ἱστορικὴ περιγραφή τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Βελεγράδων, Κέρκυρα 1868, σ. 97 κ.ἑ. Κ α λ λ ι ν ῖ κ ο υ Δ ε λ ι κ ἄ ν η, ἀρχιμ., Πατριαρχικῶν Ἐγγράφων τόμ. 3, Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1905, σ. 893 κ.ἑ. I v. S n e g a ρ ο ν, Unišćozenieto na Ohridskata arhiepiskopija, «Godišnik na Sofijskija Universitet», τ. 3 (Bogoslovski Fakultet 1926) 113-138. Ἀ ν τ ω ν ῖ ο υ - Α ἰ μ ῖ λ ι ο υ Τ α χ ι ἄ ο υ, Ὁ τελευταῖος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀχρίδων, «Μακεδονικά» 12(1972) 19-32.

2. Εἰς τὸ «Συνταγματίον περὶ τῆς τάξεως τῶν Πατριαρχικῶν Θρόνων καὶ τῶν Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν...», Ἀθήναι 1855, σ. 10, ἡ μητρόπολις Καστορίας κατεῖχε τὴν Οἶ' θέσιν μεταξὺ τῶν μητροπόλεων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἐνθ' εἰς τὸ Συνταγματίον τοῦ 1892 αὕτη κατεῖχε τὴν Ν' θέσιν.

3. Ξερόμε ἀπὸ χρόνια ὅτι ὁ πατέρας τοῦ Ἰωάννου Κωττούνιου καταγόταν ἀπὸ τὰ Κύθηρα καὶ ἐγκαταστάθηκε στὴ Βέροια ὡς ἔμπορος. Βλ. Ἀ ρ ι σ τ ε ἰ δ η Σ τ ε ρ γ ἑ λ λ η, Νέα βιογραφικὰ στοιχεῖα γιὰ τὸν Ἰωάννη Κωττούνιο (1572-1657), «Θησαυρίσματα» 5 (1968) 249-254 καὶ κυρίως τῇ σ. 252, ὅπου γράφονται καὶ τὰ ἐξῆς (σὲ ἑλληνικὴ μετάφραση), σὲ ἔγγραφο τοῦ 17ου-18ου αἰ.: «...Ὁ Ἰωάννης Κωττούνιος... καταγόταν ἀπὸ τὰ Κύθηρα, ἃν καὶ εἶχε γεννηθεῖ στὴ Βέροια, ὅπου ἐμπορευόταν ὁ πατέρας του...». Πρβλ. καὶ τῇ σ. 254, ὅπως καὶ τὸ ἴδιον, Τὰ δημοσιεύματα τῶν Ἑλλήνων σπουδαστῶν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Πάδοβας τὸ 17ο καὶ 18ο αἰ., Ἀθήνα 1970, σ. 38. Δὲν εἶναι ὁμως σωστὸ ὅτι ἀγνοοῦσαμε (μέχρι τὸ 1968) τὴν καταγωγὴ τοῦ πατέρα του ἀπὸ τὰ Κύθηρα. Βλ. σχετικὰ στοῦ Γ ε ω ρ γ ῖ ο υ Σ ω τ η ρ ῖ ἄ δ ο υ, Ἑλληνικά κολλέγια ἐν Παταίῳ ἐπὶ Βενετοκρατίας, «Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος», 1926, σ. 431-448, καὶ συγκεκριμένα τῇ σ. 445, πρβλ. δὲ καὶ Δ η μ η τ ρ ῖ ο υ Π ε τ ρ ο π ο ὗ λ ο υ, Ἰωάννης Κωττούνιος, ἀπὸ τῆς Βέροια, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον» Σφενδόνη, 1940, 161-167 (σ. 162). Ἐξάλλου, ὑποστηρίχθηκε καὶ ἡ ἄποψη ὅτι, ἡ οἰκογένεια τοῦ Ἰωάννου Κωττούνιου, μπορεῖ νὰ καταγόταν ἀπὸ τὴν Κρήτη. Βλ. Κ. Θ. Δ η μ α ρ ᾶ, Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, 4η ἐκδόση, Ἀθήνα 1968, σ. 92: «Ἄλλος, ἀκόμη, ὁ Ἰωάννης Κωττούνιος, ποὺ εἶχε γεννηθεῖ στὴ Βέροια, ἴσως ἀπὸ πατέρα Κρητικόν...». Ἡ ἄποψη αὕτη δὲν μπορεῖ πιά νὰ θεωρηθεῖ πιθανὴ μετὰ τὸ ἔγγραφο, ποὺ δημοσιεύθηκε ἀπὸ τὸν Στεργέλλη. Πρβλ. καὶ Ζ α χ α ρ ῖ α Τ σ ι ρ - π α ν ῆ ἡ. Οἱ Μακεδόνες σπουδαστὲς τοῦ Ἑλληνικοῦ Κολλεγίου Ρώμης καὶ ἡ δράσις τους στὴν Ἑλλάδα καὶ στὴν Ἰταλία, Θεσσαλονίκη 1971, σημ. 7 τῆς σ. 81.